

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΤΥΠΩΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΕΛΘΕΝ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ
1928

Ε.Υ.Δ. της Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ

Μητροπολίτου Παραμυθίας και Πάργας

Α΄.

Πότε ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐκοσμήθη διὰ θρόνου ἐπισκοπικοῦ ἀτυχῶς ἀγνοοῦμεν. Πρῶτος ὁ Lequien εἰς τὸ περίπυστον αὐτοῦ συγγραμμα Oriens christianus καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀντιγράφοντες ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ συντάξωσι τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους τῆς πόλεως φέρουσι ὡς πρῶτον ἐπίσκοπον αὐτῆς τὸν Ζαχαρίαν παρουσιάσαντα εἰς τὴν ἐπὶ Φωτίου τὸ 879 συνελθοῦσαν ἐν Κωνσταντινοπόλει μεγάλην σύνοδον καὶ ὑπογράψαντα τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ὡς Ζαχαρίας Ἰωαννίνης. Ἄλλ' ὁ Ζαχαρίας οὗτος ὑπῆρξε πράγματι ἐπίσκοπος Ἰωαννίνων;

Μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἐγράφησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἐπανελήφθησαν μάλιστα ἐσχάτως ἐξ ἀφορμῆς τῆς εἰς τὴν ἑφημερίδα «Ἡπειρος» δημοσιευθείσης μελέτης μου «Γιάννινα ἢ ἀρχικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Ἰωαννίνων»¹ ἐν μόνον ἀσφαλὲς καὶ βέβαιον προκύπτει, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μεταγενεστέρα· διότι ἐνῶ οὐδὲν ἀπολύτως μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς, τοῦναντίον τὴν ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις κτίσιν αὐτῆς περισσότεραι τῆς μιᾶς μαρτυρίαι ἐπιβεβαιοῦσι.

Τὸ γνωστὸν χρυσόβουλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β΄, εἶναι σαφέστατον· ἀφοῦ ἀπαριθμεῖ ἐν πρὸς ἐν πάντα ὅσα ἀπετέλουν τὸν στολισμὸν καὶ τὸ καύχημα τοῦ Ἄστεως (τῶν Ἰωαννίνων) προστίθησιν ἔπειτα καὶ τὸ πρῶτιστον καὶ μέγιστον αὐτῆς κόσμημα «ὁ δὲ δὴ πρῶτος αὐτῷ κόσμος ἐπὶ πᾶσι τῷ πολισμάτι καὶ μέγιστος καὶ οὐ πάντα τ' ἄλλ' ἴτηται, πολιστῆς γὰρ αὐτῷ καὶ πολιούχος, καὶ πάντα καλῶς πράττειν προστάτης κράτιστος ὁ μέγας τῶν ἄνω τοῦ Θεοῦ ταγμάτων ἀγγελικῶν πρωτοστάτης Μιχαήλ, ἐν πᾶσι καιροῖς καὶ παντὶ πράγματι χορηγὸς καλῶν, ρύστης, ἀλεξίκακος, καλλύνων τε καὶ κρατόνων πάνυ τοι φιλοστόργως, ὡς εἰπεῖν, τὸ πόλισμα».

¹) «Ἡπειρος» ἑφημερίς Ἰωαννίνων τῆς 8ης Μαΐου 1925 φύλλον 20018—164 καὶ ἐφεξῆς.

Ἄλλ' ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ὑπῆρχε προστάτης καὶ κύριος τῆς πόλεως οὐ μόνον ἀφ' ὅτου ἰδρῦθη αὕτη, ἀλλὰ πολὺ πρότερον καὶ πρὶν εἶκτισθῆ «ἰδιοποιούμενος ἐκ μὲν τῶν χρόνων καὶ πρὶν ἢ καὶ πόλισμα τὸν *χῶρον* εἶναι»¹. Πῶς ὅμως ὁ ταξιάρχης Μιχαὴλ ἦτο κύριος καὶ προστάτης τοῦ *χώρου* ἐφ' οὗ ἐκτίσθη ἡ πόλις; Ἀπλούστατα, διότι ἐπὶ τοῦ χώρου αὐτῆς ὑπῆρχε πρότερον ἐκκλησία ἢ μονὴ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ταξιάρχου. Καὶ ὑπῆρχε πράγματι καὶ μετὰ ταῦτα καθ' ὅλους τοὺς ἔπειτα αἰῶνας μέχρις ἐσχάτων, ἕως οὗ ὑπὸ τῶν Τούρκων καταληφθεῖσα μετετράπη εἰς τέμενος αὐτῶν. Πάντα ταῦτα εἶναι σαφέστατα καὶ ἀναντίρρητα.

Πρώτην ἱστορικὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἔχομεν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀυτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατὰ τὸ ἔτος ἑξακισχιλιοστὸν πεντακοσιοστὸν εἰκοστὸν ὄγδοον ἀπὸ κτίσεως κόσμου, καὶ ἀπὸ Χριστοῦ 1020, ἐκδοθὲν σιγίλλιον ὑπὲρ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδας, ἐξ οὗ δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ὑφίστατο ἤδη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Βουλγάρων Ἡγεμόνων Συμεῶν († 927) καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Πέτρου (927—969), οἱ ὅποιοι κατέστησαν Βουλγαρικὴν χώραν τὴν Ἡπειρον, αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς ὁποίας, δηλαδὴ ὁ Χειμάρης, Ἀδριανουπόλεως, Φωτικῆς, Βουθρωτοῦ, Ἰωαννίνων καὶ Κοζύλης ὡς Βουλγαρικαὶ κτήσεις ἐτέλουν ὑπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας.

Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετὰ πολυτετεῖς πολυμόχθους ἀγῶνας καταλύσας τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων, διετήρησεν ἐν τούτοις τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας διὰ σιγίλλιον, καθορίζων τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ² «ἐπεὶ, λέγει, ὁ ἀγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Ἰωάννης ἠτήσατο τὴν βασιλείαν ἡμῶν μετὰ τὸ ἐκθέσθαι ταύτην σιγίλλιον διαλαμβάνον περὶ πάσης ἐπισκοπῆς βουλγαρικῆς ὁπόσην τὴν ἐνορίαν ἔχει, ποιῆσαι καὶ ἕτερον σιγίλλιον περὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκοπειῶν τῶν μὴ συναριθμηθέντων (οὕτω) ἐν τῷ προτέρῳ σιγίλλιῳ τῶν κατ' αὐτὸν λοιπῶν ἐπισκοπειῶν διὰ τὸ τοὺς γειτνιαζοντας μητροπολίτας καθαρπάσαι ταύτας ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς ἐνορίας καὶ πρὸς αὐτοὺς οικειῶσαι.

Καὶ ἡ βασιλεία μου οὐκ εὐδοκεῖ ὀδοβατεῖν τινα ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἕως ἐνὸς βήματος ἔσω τῶν τῆς Βουλγαρικῆς ἐνορίας, ἀλλὰ πάσας τὰς Βουλγαρικὰς ἐπισκοπὰς, ὡς ὑπὸ Πέτρου βασιλέως καὶ τοῦ Σαμουὴλ ἐδεσπόζοντο καὶ κατείχοντο καὶ παρὰ τῶν τότε ἀρχιεπισκόπων καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα κάστρα, τὰ αὐτὰ θεσπίζομεν ἔχειν καὶ διακρατεῖν τὸν νυνὶ ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον· οὐ γὰρ ἀναιμωτὶ καὶ πόνων χωρὶς καὶ ἰδρῶ-

¹) Miklosich Müller, Acta et diplomata Τόμος πέμπτος σελ. 78. Ἀραβαντινοῦ, χρονολογία τῆς Ἡπείρου Τόμος δεύτερος σελ. 296.

²) «Byzantinische Zeitschrift» Karl Krumbacher Leipzig 1898 σελ. 42—46.

των, ἀλλὰ διὰ καρτερίας πολυετούς καὶ συμμαχίας θεϊκῆς ὑπόσπονδον τὴν χώραν ταύτην ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐδώρησατο, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ εὖ μάλα τρανώς ἡμῖν ἀρωγούσης καὶ τὰ διεστῶτα ἐφ' ἐν συναπιούσης, ὑπὸ ζυγὸν ἓνα θέμενος τοὺς ὄρους καὶ τὸν τύπον, τοὺς καλῶς παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλευσάντων θεσπισθέντας μηδὲν λυμνηαμένης. Εἰ γὰρ τῆς χώρας ἐγκρατεῖς ἐγενόμεθα, ἀλλὰ τὰ ταύτης δίκαια ἀπαράσπαστα διετηρήσαμεν ἐπικυροῦντες αὐτὰ διὰ χρυσοβούλλων καὶ σιγιλλίων ἡμῶν καὶ τὸν νῦν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας τσαούτην τὴν ἐνορίαν ἔχειν θεσπίζομεν, οἷαν καὶ πρόην εἶχε ἐπὶ Πέτρον τοῦ βασιλέως καὶ δεσπότου καὶ διακατέχειν πάσας τὰς ἐπισκοπὰς Βουλγαρίας». Καὶ πάλιν «Ἐπεὶ ἤτήσατο ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς Ἰωάννης Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ἐγγράφως ἔχειν τοὺς ὑφείλοντας ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἐνορίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ κληρικοὺς καὶ παροίκους ὑπηρετεῖν, δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ παρὸν σιγιλλιον τῆς βασιλείας ἡμῶν. Δι' οὗ παρακελευόμεθα αὐτὸν μὲν τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἔχειν εἰς τὰ κίετρα τῆς ἐνορίας αὐτοῦ ἡγουν εἰς τὴν Ἀχρίδα, τὴν Πρέσπαν, τὸν Μόκρον καὶ τὴν Κίτσαβιν κληρικοὺς μ καὶ παροίκους λ . . . . .

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Χειμάρρας κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιβ' καὶ παροίκους ιβ', τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως (τὸν ἔπειτα πόλεως Δρυϊνουπόλεως) κληρικοὺς ιε' καὶ παροίκους ιε'.

Καὶ τὸν ἐπίσκοπον (Φωτικῆς) κληρικοὺς ιε' καὶ παροίκους ιε'. Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βουθρωτοῦ κληρικοὺς ιβ' καὶ παροίκους ιβ'. Καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κοζῆλης κληρικοὺς ιε' καὶ παροίκους ιε'.

Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ἰωαννίνων κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ιε' καὶ παροίκους ιε'. . . . . Τῇ ἀγιωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ Βουλγαρίας τὸ παρὸν σιγιλλιον ἐδόθη τῆς βασιλείας ἡμῶν ὡς ἂν ἀκωλύτως κατέχη τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας . . . . . τοῖς βουλγαροῖς γὰρ ὄροις καὶ ταύτας διακειμένας διὰ τοῦ παρόντος σιγιλλίου ταῖς λοιπαῖς συνετάξαμεν ἐπισκοπαῖς καὶ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Βουλγαρίας ἐκυρώσαμεν».

Δευτέραν ἱστορικὴν μαρτυρίαν ἔχομεν τὴν τῆς Ἄννης Κομνηνῆς, καθ' ἣν «ὁ Βοημοῦνδος (κατὰ τὸ 1082) διὰ τῆς Βαγερνιτίας καταλαμβάνει τὰ Ἰωάννινα καὶ τάρρον κατὰ τοὺς ἔξωθεν διακειμένους ἀμπελωνας ποιήσας πρότερον, ἅμα δὲ καὶ τὸ ὀπλιτικὸν ἅπαν ἐν ἐπικαίροις τόκοις καταθέμενος, αὐτὸς ἐκτὸς τὰς σκηνὰς ἐπήξατο. Τὰ δὲ τεῖχη περιαθρήσας καὶ τὴν τοῦ Κάστρου ἀκρόπολιν ἐπισφαλῆ διαγνοὺς, οὐ μόνον αὐτὴν ἀνορθοῦν, ὡς ἐνόν, ἠπείγετο, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν ἐν ἄλλῳ μέρει τῶν τειχῶν, οὐ μᾶλλον, αὐτῷ συνοῖσον δέδοκτο, ἐρυμνοτάτην ἀνωκοδόμει»¹. Ἐκ τῆς

¹) Ἀλεξιάδης Ἄννης Κομνηνῆς, Τόμος Α', σελίς 236.

Ε.Υ. ΖΟΥΝΤΗΣ Π.Η. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

δλης περικοπῆς καταδείκνυται ὅτι ἦ τε πόλις καὶ τὸ Κάστρον τῶν 'Ιωαννίνων ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, ἀφοῦ οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ δπλίται του ἠδυνήθησαν νὰ διαμείνωσιν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἔξω αὐτῶν κατεσκήνωσαν.

'Αλλὰ καὶ μετὰ ἑκατὸν ἔτη πάλιν ἡ πόλις καὶ τὸ Κάστρον δὲν εὑρίσκετο εἰς καλυτέραν κατάστασιν. Εἷς τι «Σημείωμα περὶ οἰκήσεως τόπων» τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου 'Ιωάννου ἐκδοθὲν ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας»¹, ὑπὸ τοῦ Κεραμέως Παπαδοπούλου καὶ φέρον χρονολογίαν τὸ ἔτος 1217 ἀναφέρεται περὶ τοῦ δουκὸς Μιχαῆλ τοῦ χρηματίσαντος πρώτου δεσπότη τῆς 'Ηπείρου, (1204—1214) ὡς «τεκτηναμένου τὸ τῶν 'Ιωαννίνων πολίδιον καὶ εἰς μόρφωσιν κάστρον αὐτὸ ἀνεγείραντος» καὶ ἐν αὐτῷ ὡς εἰς ἄλλην σῶτειραν κιβωτὸν ἐνοικίσαντος πάντας ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ περιωθῶσιν ἐκ τοῦ κατακλισμοῦ τοῦ ἐπελθόντος κατὰ τοῦ γένους ἡμῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λανίνων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πολίδιον λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὰ 'Ιωάννινα ὀνομάζονται καὶ τὸ Κάστρον αὐτῆς ὡς ἀνάξιον λόγου χαρακτηρίζεται ὡς εἶδομεν δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος 'Ανδρονίκου τοῦ Β'. μετὰ ἑκατὸν ἄλλα πάλιν ἔτη πόλισμα καλοῦνται. Ὡστε τὰ 'Ιωάννινα εἶναι *νέα πόλις* κτισθεῖσα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου αἰῶνος καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκτίσθη καὶ ἡ Ἄρτα, ὅτε πλεόν συνεπειὰ τῶν ἄλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβαρικῶν ἐθνῶν ἡ τέως μητρόπολις τῆς Παλαιᾶς 'Ηπείρου Νικόπολις ἔνεκα τῆς ἐπισφαλοῦς θέσεως τῶν τειχῶν αὐτῆς ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐδρεύοντος αὐτοκρατορικοῦ στρατηγοῦ παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν πόλιν τῆς Ναυπάκτου, εἰς ἣν μετεφέρθησαν καὶ αἱ ἐπίσημοι ἀρχαί.

Τὸ νεαρὸν ἀμφοτέρων τῶν πόλεων Ἄρτης καὶ 'Ιωαννίνων δύναται νὰ πιστοποιήσῃ καὶ ἕτερα μαρτυρία ἡ ὑπὸ τῶν «'Ηπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἀναγραφεῖσα «Αἱ δὲ πόλεις καθαρὸν ἔτι σώζουσι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ὧν δύο ἔστων ἄρτι προκαθεζομένῳ, Ἄμπρακία μὲν τῷ παρ' αὐτῆς ἐπώνυμῳ κόλπῳ, ἀνωτέρῳ κειμένη τοῦ μυχοῦ ὠκισται δὲ παρὰ Γόλγου τοῦ Κυψέλου, ὑπερκειμένη θαλάττης ἱκανῶς, παραρρεῖ δ' αὐτὴν Ἄραχος ποταμός, μετόκισται δὲ ἐκείνης μικρὸν ἄπωθεν, μεταβαλοῦσα καὶ τοῦνομα. ἡ δ' ἕτερα πρὸς τῇ Ἄχερουσίᾳ λίμνῃ *νέον*, οὐ πάνυ νέον οἰκισθεῖσα πρὸς τινος 'Ιωάννου καὶ τὴν ἐκείνου φέρουσα τανῦν ἐπωνυμίαν τάχα δ' ἂν εἴη αὕτη Ἐφυρα Θεσπρωτῶν ἡ πόλις ἡ ὅτι ταύτης ἐγγυτέρῳ κειμένη πάλαι»². Ἡ νέα αὕτη μαρτυρία ἐγράφη περὶ τὰ ἔτη 1427 ἕως 1446,

¹) Τόμος 3ος τεύχος 11ον σελίς 451 ἔτος 1891.

²) «'Ηπειρωτικὰ Χρονικά» ἔτος πρῶτον τεύχος Α', 1926. Ἡ μαρτυρία αὕτη περιλαμβάνεται εἰς τὸν πανηγυρικὸν Ἄνωνύμου εἰς Μανουὴλ καὶ 'Ιωάννην Η'. Πολιολόγους. Βλέπε Παλαιολόγια καὶ Πελοποννησιακὰ Σπ. Π. Λάμπρου τόμος Γ' σελίς 194.

ὅτε ἡ Ἄρτα καὶ τὰ Ἰωάννινα πράγματι ἦσαν αἱ προκαθεζόμεναι πόλεις τῆς Π. Ἡπείρου καὶ κυρίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ δεσπότες αὐτῆς κατέστησαν αὐτὰς πρωτεύουσας τοῦ κράτους αὐτῶν. Καὶ ὑφίστατο μὲν ὡς εἶπομεν καὶ πρὸ τοῦ Ἀυτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων κτισθεῖσα πιθανῶς κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα, ἀλλὰ μικρὰ καὶ ἄσημος, καὶ πάλιν μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειας τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ δὲν ἀπέβη τόσον σημαντικὴ, διατελοῦσα «μικρὸν πολίδιον μόρφωσιν κάστρου ἔχον».

Ὁ κ. Ν. Γ. Μυστακίδης εἰς τὸν χρονολογικὸν του κατάλογον τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερετευσάντων ἀρχιερέων Ἰωαννίνων ¹ λέγει : «Τὴν ἐπισκοπὴν Δωδώνης μέχρι τῆς ἕκτης σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος μνημονευομένην ἀντικατέστησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἀντὶ ἐκείνης (τῆς Δωδώνης) μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν τῆς Π. Ἡπείρου αὕτη μνημονεύεται εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον τοῦ ἔτους 879».

Καὶ τὴν μὲν ἐπισκοπὴν Δωδώνης πιθανώτατα βραδύτερον νὰ ἀντικατέστησεν ἡ ἐπισκοπὴ Ἰωαννίνων. Ἄλλ' εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 879, πλὴν τοῦ Στεφάνου Βαγενητίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ζήτημα, ἂν ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Π. Ἡπείρου, ἀφοῦ τοιαύτη ἐπισκοπὴ ἀπαντᾶται καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ², οὐδεὶς ἐπίσκοπος τῆς Π. Ἡπείρου παρέστη οὐδ' αὐτὸς ὁ Νικοπόλεως, ἀφοῦ ὁ τελευταῖος αὐτῆς Μητροπολίτης Δανιὴλ ἐνθερμος φίλος καὶ θιασώτης τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, πρὸ ἔτους ἤδη εἶχε μετατεθῆ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην Μητρόπολιν τῆς Ἀγκύρας. Μόνον ὁ Ναυπάκτου Ἀντώνιος παρίστατο· ἀλλ' ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο ἔτι ἀκαθόριστος, διότι ἐνῶ ἐν ἀρχῇ τῶν πρακτικῶν ὑπογράφεται μετὰ τὸν Ρόδου καὶ Ἀθηνῶν ἐν τιμητικῇ θέσει, μετὰ ἑβδομήκοντα ἕξ ἐπισκόπους, εἰς τὰ αὐτὰ πρακτικὰ ἀναφαίνεται καὶ πάλιν μετὰ τὸν Κεφαλληνίας Ἀντώνιον. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ κανονικὴ του θέσις, διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι καθορισθῆ ἡ ὑπερέχουσα αὐτοῦ τάξις μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων τῆς Π. Ἡπείρου.

Ἀφοῦ λοιπὸν οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐπισκόπων τῆς Π. Ἡπείρου παρίστατο ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 879, ἂν ὁ Ζαχαρίας Ἰωαννίνης ἀντεπροσώπευεν ἐν αὐτῇ ὀλόκληρον τὴν Π. Ἡπειρον, τοῦτο δὲν θὰ ἐσημειοῦτο εἰς τὰ πρακτικὰ κατὰ τὴν κρατοῦσαν τάξιν, ὡς ἐγένετο ἀνεξαιρέτως εἰς πάσας τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν ὁποίων ἀπαραβάτως προστίθεται ἡ δήλωσις «Π. Ἡπείρου»; Οὕτω π.χ. εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου ἀναγινώσκομεν Ἀττικὸς Νικοπόλεως Π. Ἡπείρου, Μᾶρ-

¹) Ἐφημερὶς Ἰωαννίνων «Ἡπειρος» ἔτος Βον Ἀριθ. 91 καὶ 92 1911.

²) Παύλου Καλλιγᾶ, Μελέται Βυζαντινῆς ἱστορίας σελ. 138.

κος Εὐροίας Π. Ἡπείρου, Περρεγρῖνος Φοινίκης Π. Ἡπείρου, Φιλόθεος Δωδώνης Π. Ἡπείρου κ. τ. λ.

Ἐπίσης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπι Φωτίου Συνόδῳ τῷ 879 προκειμένου περὶ ἐπισκόπων πόλεων ἔχουσῶν τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀναγράφεται ρητῶς τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας, ὡς Μελέτιος Πόντου-Ἡρακλείας, Θεόπιστος Καισαρείας τῆς Βυθινίας, Θεοφάνης Ἀντιοχείας-Μικρᾶς κ. τ. λ.

Ἄν πάλιν ὁ Ἰωαννίνης Ζαχαρίας μόνος αὐτὸς ἐξ ὄλων τῶν ἐπισκόπων τῆς Π. Ἡπείρου παρίστατο ἐν τῇ Συνόδῳ, δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν ἀνάλογον θέσιν ὡς ἐκπροσωπῶν ὀλόκληρον ἐπισημοτάτην ἐπαρχίαν; Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ταύτης, ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἐπισκόπων τῶν μετασχόντων ἐν αὐτῇ δὲν ἐτηρήθη ἡ τάξις τῆς πρωτοκαθεδρίας, ὡς ἐγένετο συνήθως εἰς τὰς προηγουμένας οἰκουμενικὰς Συνόδους, ἐν τούτοις δυσκολεύεται τις νὰ δεχθῇ ὅτι εἶναι ὅπως τυχαία ἡ ἀναγραφὴ τοῦ Ἰωαννίνης μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων Ἀγκύρας, Μωσυνῶν, Κλήρου, Τυράου, Τλοῦ, Ἀκμωνίας Συμεωνίου, Δορυλαίου, Εὐκαρπίας καὶ Μασβάδων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ἀγκύρας, Μωσυνῶν καὶ ὁ Ἀκμωνίας ἦσαν ἐπίσκοποι τῆς Φρυγίας Καπατιανῆς· ὁ Τλοῦ, Κλήρου, Εὐκαρπίας καὶ Δορυλαίου ἐπίσκοποι Φρυγίας Σαλατουρίας· ὁ Τυράου Ἀντιοχείας τῆς Πισσειδίας καὶ ὁ Μασβάδων καὶ Συμεωνίου Σελευκίας τῆς Παμφυλίας, τουναντίον ἐξ ὄλων τούτων δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι καὶ ὁ Ἰωαννίνης Ζαχαρίας ἴσως ἦτο ἐπίσκοπος μιᾶς ἀνατολικῆς ἐπισκοπῆς, ἢ τῆς Φρυγίας Καπατουρίας ἢ τῆς Φρυγίας Σαλατουρίας διαλαμπύσεως πρὸς στιγμὴν καὶ ἀμέσως ὡς μετέωρον ἀφανισθείσης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὀρίζοντι τῆς Ἀνατολῆς, ἐκ τῶν ἀπείρων ἐπισκοπῶν τῆς ὁποίας συνεπείαι τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἐλάχιστοι ἢ οὐδεμία μέχρι ἐσχάτων διεσώθησαν. Ἴσως ὁμως θὰ ἠδύνατο τις νὰ εἴπῃ: Ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ ἑλληνικωτάτη Ἰωαννίνη μὲ τὰ βαρβαρικά ὀνόματα Τλοῦ, Τυράου, Μασβάδων; Ἀλλὰ μήπως ἡ Ἀγκυρα, Εὐκαρπία, Κλήρος δὲν εἶναι λέξεις ἑλληνικώταται; Ἀλλ' οὐδ' ἡ κατάληξις -ινη πρέπει νὰ μᾶς παραπλανᾷ. Ἡ κατάληξις αὕτη ἀπαντωμένη κυρίως εἰς ἐπισκόπους τῆς Δύσεως ὡς Λεοντίνης, Ταραντίνης, Φλωρεντίνης, Ἀρετίνης, Ἀσαγνίνης καὶ λοιπούς, εἶνε συνήθης καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡς ὁ Ἐλευθερίνης, Κωνσταντίνης, Μυρίνης, Καρίνης, Σοφίνης, τὸ αὐτὸ δὲ καὶ Σοφιανίνης τῆς Ἀρμενίας Πρώτης, ἧς ὁ ἐπίσκοπος παρουσίασεν εἰς τὴν ἐπι Μηνᾶ τοῦ Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον.

Περὶ Ζαχαρίου Ἰωαννίνης γράφοντες τὰ ἀνωτέρω δὲν ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν ὅτι ἐλύσαμεν τὸ ζήτημα· ἀπλῶς μόνον ἠθελήσαμεν νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν εἰς ἄλλους ἔχοντας πληρεστέρας πηγὰς ἀπὸ ἡμᾶς ν' ἀσχοληθῶσιν ἐμβριθέστερον.

Σπουδαίαν ἀντίρρησην εἰς τὴν ὑπ' ἐμοῦ οὕτω τεθειμένην κτίσιν τῆς πόλεως καὶ σύστασιν τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς δύναται τις ν' ἀντιτάξῃ τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους ἀναγράφοντας τὸν Ἰωαννίνων μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων Ναυπάκου, καὶ ἰδίως τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Ἀρμενίου τὸ γένος, κατὰ τὸν Parthey καὶ Gelzer γραφέντα περὶ τὸ μέσον τοῦ θ' αἰῶνος. Μὴ ἔχων πρόχειρα τὰ ἔργα τῶν δύο τούτων σοφῶν ἀνδρῶν ἀδυνατῶ νὰ ἐκτιμῆσω τὰ ἐπιχειρήματά των ἐν τούτοις ἔξ ἄλλων σχετικῶν μελετῶν μου καταλήγω εἰς συμπεράσματα ἀντίθετα.

Ἄλλὰ περὶ τούτων προτίθεμαι νὰ πραγματευθῶ ἰδιαίτερος εἰς ἄλλην μελέτην μου προωρισομένην διὰ τὰ «Ἡπειρωτικά Χρονικά», μελέτην ἀπαιτοῦσαν καὶ χρόνον καὶ κριτικὴν ἐξερεύνησιν τῶν σχετικῶν πηγῶν, διότι ἔξ αὐτῆς, καθοριζομένης ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας ἐν γένει τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου, πρόκειται νὰ χυθῇ πολὺ φῶς καὶ ἐπὶ τῆς τόσον σκοτεινῆς πολιτικῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἀρρήκτως συνδεδεμένης μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς.

Β'.

Ἄν ἀγνοοῦμεν πότε ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐτιμήθη διὰ θρόνον ἐπισκοπικοῦ καὶ τίνες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι αὐτῆς ἐπίσκοποι, γινώσκομεν ὅμως πότε ἡ ἐπισκοπὴ ὑψώθη εἰς μητρόπολιν καὶ τὴν μακροτάτην σειρὰν τῶν μητροπολιτῶν αὐτῆς, πλὴν ἐλαχίστων.

Ὁ πολὺς μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος ὁ Ἡπειρώτης, γεωγράφος καὶ ἱστορικός, ὀρθῶς ἔγραψε, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐτιμήθη μὲ θρόνον μητροπολιτικὸν ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ Βασιλέως καὶ μὲ ἄλλα διάφορα προτερήματα ὅπου εἶχε· ἔχει δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἄδικον ὁ Ἀραβαντινὸς λέγων: «τὴν γνώμην τῆς μαρτυρίας ταύτης ἔχομεν πολλὰ διδόμενα ἵνα καταδείξωμεν σφαλεράν»¹.

Δὲν θὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἐφραξῆς ἀμελετήτως καὶ διὰ πολλῶν ἀναφέρει προσπάθων νὰ καταδείξῃ σφαλλόμενον τὸν Μελέτιον, διότι θὰ ἦτο κόπος μάταιος· ὁ Μελέτιος ἔχει δίκαιον· ἡ ἐπισκοπὴ Ἰωαννίνων ἀνυψώθη εἰς μητρόπολιν ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β', ὅχι ὅμως κατὰ τὸ ἔτος 1193, ἀλλ' ὀλίγα ἔτη πρότερον.

Εἰς τὰς Acta Patriarchatus τοῦ Miklosich-Müller² περιλαμβάνεται καὶ Πράξις Συνοδικὴ ἐπικυρωτικὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' γενομένης ἀνυψώσεως τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου εἰς μητρόπολιν. «... Τὰ γὰρ Ἰωάννινα, λέγει ἡ συνοδικὴ πράξις, πρότερον μὲν ἐπισκοπὴ τῶν ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου τελοῦσα, νῦν

¹) Χρονογραφία Ἠπείρου τομ. Β' σελ. 231.

²) Τόμος Α' σελ. 93.

δ' ὑπὸ τῷ γνησίῳ δεσπότη τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι καὶ τῇ καθόλου ἁγιωτάτῃ καὶ φυλακτικῇ μάνδρᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὡσπερὶ πλανηθὲν πρόβατον ἐνσηκασθεῖσα καὶ γενομένη, τῶν ὄρεων, οἷς διέτριβε, καὶ τῶν ἐρημιῶν ἀποστάσα, ὅτε κράτιστος καὶ ἁγιός μου αὐτοκράτωρ, ἀποδεξάμενος αὐτὴν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆς καὶ προνοίας, σεπτῶ προστάγματι αὐτοῦ εἰς μητρόπολιν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι προήγαγε καὶ τετίμηκε καὶ τὸν ἀρχιερατικῶς αὐτῇ προστησόμενον τῆς τοῦ μητροπολίτου καὶ ὑπερτίμου κλήσεως καὶ τιμῆς ἀπολαύειν αἰεὶ πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις προνομίοις, ὅπερ ἡ βασιλικὴ περιωπὴ κέκτηται, καὶ τοῦτ' ἔχει, ὡς ἂν βούληται δηλονότι τῶν ἐκκλησιῶν τιμᾶν καὶ ἀπὸ ἐλάττωνος προοιβάσειν εἰς κρεῖττον ἀξίωμα· ἀκολουθῶς οὖν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν τῷ τοιοῦτῳ σεπτῶ προστάγματι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, δῶρον ἅμα οἷόν τι καὶ αὐτῇ ἐπεισόδιον τῇ δηλωθείσῃ ἁγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ Ἰωαννίνων χαρίσασθαι θέλουσα, τὴν παροῦσαν συνοδικὴν πράξιν ἐκτίθησι, τιμᾶσθαι ταύτην τῷ τῆς μητροπόλεως ἀξιώματι συγκαταπράττει καὶ συνεργάζεται, ὃ καὶ προσέσται αὐτῇ τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς διηγήθειαν· καὶ τοῖνον καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἐπικηρυχθησόμενοι ἀρχιερεῖς μέχρι παντὸς ἔσονται συναριθμούμενοι τῷ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων συντάγματι καὶ τῶν ἴσων αὐτοῖς ἐπαπολαύοντες τιμῶν, ἐν ταῖς συνοδικαῖς συνελεύσεσιν, ἐν ἐκκλησιαστικαῖς ἀθροίσεσι καὶ ταῖς ὅπουδήποτε γενομέναις συναγωγαῖς· εἰς γὰρ διαιωνίζουσαν ἀσφάλειαν ἔσται τῇ τῶν Ἰωαννίνων ἐκκλησίᾳ ἡ παροῦσα συνοδικὴ πράξις ἐπὶ τῷ, ὡς εἴρηται, καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι ταύτην μητρόπολιν».

Ἄτυχῶς ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου δὲν ὀρίζεται πότε συνέβη ἡ ἀνύψωσις αὕτη, διότι εἶναι ἀχρονολόγητον· ἂν δὲ καὶ κατέχει ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Miklosich—Müller θέσιν μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1318—1323, ἐν τούτοις δὲν ἐξεδόθη κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον, ὡς καταφαίνεται ἐξ ἄλλης συνοδικῆς Πράξεως ἀχρονολογήτου μὲν καὶ ταύτης, περιεχούσης ὅμως ἀσφαλεῖς ἐνδείξεις, δι' ὧν κάλλιστα καθορίζεται ὁ χρόνος τῆς ἐκδοσεώς της. «Κατὰ γὰρ που τὸ ἑξακισχιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν τρίτον ἔτος ἀπεσπάσθη καὶ αὕτη (ἡ Μητρόπολις τῆς Ναυπάκτου) ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἀλαζόνων καὶ ἀγερῶχων τούτων καὶ πλεονεκιῶν Ἰταλῶν ὃ δέ γε τρισμακάριστος καὶ ἀοίδιμος καὶ περιβόητος ἐν Βασιλεῦσιν κῦρις Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ὁ πρόπαππος τοῦ ἀπὸ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου Αὐτοκράτορος. . . . διωρίσατο καὶ ἐθέσπισε, τὴν πρότερον εἰς ἐπισκοπὴν οὔσαν τοῦ Ναυπάκτου τὰ Ἰωάννινα, καὶ ὑπὸ ταύτην τελοῦσαν μετατεθῆναι εἰς μητρόπολιν τοῦτο μὲν, ἵνα τὸ τῆς ἀποσπασθείσης μητροπόλεως ἐν αὐτῇ διασώζοιτο καὶ διατηροῖτο σχῆμα, καὶ μὴ καυχῶτο τὸ γένος Ἰταλῶν μειῶσαν τὸν τὰς ὅλας συμπληροῦντα ἀριθμὸν μητροπόλεως

τάς ὑπὸ τὸν τῆς Νέας Ρώμης τελούσας καὶ οἰκουμενικόν, καὶ τὸ φρούαγμα τούτων ἐντεῦθεν φαίνοιο καταστορεννύμενον, τοῦτο δ' ἵνα καὶ αἱ ὑπ' αὐτὴν οὔσαι ἐπισκοπαὶ ὑπὸ μίαν μητρόπολιν ὤσανεὶ μητέρα ἢ κεφαλὴν τάττοιτο, ὡς εἰς τινα ἀρχὴν ἄλλην ἀναφερόμεναι, διὰ τὸ τῆς τάξεως καὶ ἀρχῆς καλὸν . . . . . καὶ οὕτω διανοηθεῖς καὶ καταπραξάμενος ἄξιον ἔκρι- νεν, ὡς εἴθισται καὶ νενομίσται, ταύτην δὴ τὴν μετάθεσιν καὶ συνοδικῶς κυρωθῆναι»¹.

Ὅτε ἡ ἀνύψωσις τῆς ἐπισκοπῆς εἰς Μητρόπολιν ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 6793 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἢ ἀπὸ Χριστοῦ 1285 ἢ 1284· κατὰ τὰ πρῶτα δηλονότι ἐξη τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β'. ἂν καὶ ὁ Οὐίλλιαμ Μύλλερ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι»² φαίνεται δεχόμενος ὡς ἔτος ἐκδόσεως τῆς ἀνωτέρω συνοδικῆς Πράξεως τὸ 1307 καὶ οὐχὶ τὸ 1284, παραπέμπων εἰς τὸ Regestum Clementis³. Ἀσφαλῶς ὁθεν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐπισκοπῆς Ἰωαν- νίνων εἰς Μητρόπολιν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1284—1307.

Ἀπὸ τῆς ἀνυψώσεως ὁμως ταύτης μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐξεδόθη ἡ ὡς ἄνω συνοδικὴ πράξις ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου (πατριαρχεύ- σαντος τὸ α'. ἀπὸ τοῦ 1354—1355 καὶ τὸ β'. ἀπὸ 12 Φεβρ. 1364—1376), εἰς διάστημα δηλονότι ὀγδοήκοντα ἐτῶν, τρεῖς μόνον μητροπολίται ἐξε- λέγησαν, τῶν ὁποίων ὁ τρίτος, ὡς ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων, οὐδὲ νὰ ἀπέλθῃ ἠδυνήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. «Χρόνων δὲ ἐξ ἐκείνου (1284 ἢ 1307) μέχρι τοῦ νῦν παρωχηκότων ἐγγύς που τῶν ὀγδοήκοντα, λέγει ἡ αὐτὴ συνοδικὴ Πράξις, καὶ διαμέσων τῶν τοσούτων χρόνων οὐ πλειό- νων ἢ τριῶν μητροπολιτῶν χειροτονηθέντων καὶ τῶν μὲν δύο κατειλη- φότων τὸν τόπον καὶ τῆς μητροπόλεως ἐπειλημμένων, θατέρου δὲ μηδ' ἀπελ- θεῖν ἐκεῖσε δεδυνημένου διὰ τὰς ἐπιφοιτώσας τοῖς ἐκεῖ πράγμασι τῆνικαῦτα συγκρούσεις καὶ περιστάσεις, εἶχεν οὕτω τὰ κατ' ἐκείνον τὸν τόπον (τὰ Ἰωάννινα) γνησίου Ἀρχιερέως καθάπαξ ἀπροστάτευτα καὶ ἀποίμαντα». Ἄγνωστοι λοιπὸν οἱ πρῶτοι ἐπίσκοποι, ἀλλ' ἄγνωστοι καὶ οἱ τρεῖς πρῶ- τοι μητροπολίται τῶν Ἰωαννίνων διατελοῦσι μέχρι τοῦ ἔτους 1365, ὁπότε ἐξεδόθη ἡ συνοδικὴ Πράξις.

Πρῶτος γνωστὸς μητροπολίτης Ἰωαννίνων εἶνε ὁ Σεβαστιανός. Ἐν τῇ πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ Πράξει τοῦ Πατριάρχου Φιλοθέου ἀνα-

¹) Miklosich-Müller Acta Patri. τόμ. Α'. σελ. 470.

²) τόμ. Α'. σελ. 261 ὑπόσημ. 1.

³) Μύλλερ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι τόμ. Α'. σελ. 261 σημ. 1. Miklosich Mül- ler Acta Patriar. τόμ. Α'. σ. 94.470 «ἐνθα ἐτι πλάνης φέρεται ἡ χρονολογία «περὶ τοῦ 1284» ἀντὶ τοῦ 1307. Πρβλ. Regestum Clementis» (ἐκδ. Βενεδικτίνων) τόμ. Β'. σ. 89. Τὸ αὐτὸ δέχεται καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος ἐν «Θεολογία» τόμ. Β'. τεύχ. Θ'. σελ. 250 ὑπόσημείωσις 2.

γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἐπεὶ δ' ἀριτίως, νεύσει Θεοῦ, τῇ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος θελήσει καὶ ἀποδοχῇ καὶ ἀρεσκείᾳ καὶ γνώμῃ τῆς περὶ ἡμᾶς Θείας καὶ Ἱερᾶς καὶ μεγάλης Συνόδου ἐπανήλθεν αὐθις ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἀναδεδεγμένη τὴν τῶν ὄλων φροντίδα, δίκαιον ἔκρινε καὶ προσήκον καὶ ταύτης δὴ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προμηθεύσασθαι καὶ τοῦ ἐκεῖ φροντίσαι χριστωνύμου λαοῦ, καὶ δὴ διὰ πάνυ τοι πλείστης σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας θεμένη, ὥστε εὐρεῖν ἄνδρα δυνάμενον ποιμάναι τὸν τοῦ κυρίου λαόν, τὰ εὐγενῆ καὶ εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰ τοῦ Εὐαγγελίου σπέρματα καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐναποθέσθαι ψυχαῖς, πλάνην δὲ ῥιζοτομῆσαι καὶ ἐκτεμεῖν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν γεωργῆσαι, εὗρηκεν ἀρμοδιώτατον πάνυ καὶ ἐπιτηδειότατον, τῇ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, εἰς τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἀποστολικὸν ἀξίωμα καὶ λειτούργημα, *ζητηθέντα καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖ μετὰ σφοδροῦ καὶ ζέοντος πόθου, τὸν ἐν μοναδικῷ καὶ σεμνῷ τῷ σχήματι διαπρέψαντα ἐκ πάνυ τοι νέας τῆς ἡλικίας καὶ ἱερωσύνης τετιμημένον, ἀρετῆς τε καὶ εὐλαβείας καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀντιποιούμενον, κῆριν Σεβαστιανόν. Συνοδικῇ τοιγαροῦν δοκιμασίᾳ καὶ βασάνῳ παραπεμφθεὶς κατὰ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβῆ παρατήρησιν ἐψηφίσθη καὶ ἐχειροτονήθη οὗτος εἰς γνήσιον Ἀρχιερέα Ἰωαννίνων* διὰ τοι τοῦτο, τῇ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος νεύσει, συνδιασκεψαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν Ἱερωτάτοις Ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ συλλειτουργοῖς . . . . , διέγνω καὶ κατεπράξατο, ὡς ἂν ἡ εἰρημένη ἀγιωτάτη μητρόπολις, τὰ Ἰωάννινα, *ἐπέχη τὸν τόπον τῆς Ναυπάκτου, καὶ πᾶσαι αἱ τελοῦσαι ἐπισκοπαί, αἱ τε ὑπὸ τὸν Ναυπάκτου, καὶ αἱ ὑπὸ τὰ Ἰωάννινα, αἱ διαιρεθεῖσαι μετὰ τὸ ἀποσπασθῆναι τὴν Ναύπακτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, τὸν τρόπον ὃν εἴρηται, μετὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ νῦν ὅπως ποτὲ εὗρισκομένου ἐκεῖσε Ναυπάκτου, τελῶσιν ἀπάρτι ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ Ἰωάννινα, μέχρις ἂν ἡ τοιαύτη Ναύπακτος ὑπὸ τῶν Λατίνων κατέχηται, καὶ ὀφείλει ὁδε ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ναυπάκτου, ὑπέριμος, ἀγαπητὸς κατὰ κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, κῆρ Σεβαστιανός, ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις Ἐπισκοπαῖς, ταῖς ὑπὸ τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ Ἰωάννινα, ἔχειν ἐπὶ πάσης ἀδείας καὶ ἐξουσίας ἐπισκόπους χειροτονεῖν, ἔτι τε πρεσβυτέρους, διακόνους καὶ ὑποδιακόνους προχειρίζεσθαι, ἀναγνώστας σφαγίζειν, πνευματικοὺς πατέρας ἀποκαθιστᾶν, ναοὺς ἱεροῦς καθιεροῦν καὶ πάντα ποιεῖν ἀποκριματίστως, ὅσα ἐφεῖται γνησίῳ ἀρχιερεῖ, μετὰ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης καὶ ἀκριβείας, κατὰ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβῆ δοκιμασίαν καὶ παρατήρησιν, ποιμαίνειν τε καὶ διδάσκειν τὸν ἐν αὐταῖς*

χριστώνυμον τοῦ κυρίου λαόν, ὀφειλόντων πάντων ὑποδέξασθαι τοῦτον μετὰ μεγάλης τιμῆς καὶ πολλῆς τῆς περιχαρείας, ὡς ἄγγελον ἀπεσταλμένον παρὰ Θεοῦ τε καὶ στέργειν τοῦτον καὶ πείθεσθαι, ὡς ποιμένι καὶ φροντιστῇ τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπιδέδοται ἡ παροῦσα συνοδικὴ πράξις τῷ εἰρημένῳ κῦρ Σεβαστιανῷ, ἔπειτα δὲ τοῖς μετ' αὐτὸν διαδεξομένοις τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ Ἰωάννινα, γνησίους ἀρχιερεῦσιν ἐπὶ τῷ συνίστασθαι ἀκατάλυτον τὴν παροῦσαν Συνοδικὴν Πράξιν, ἕως ἄν, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τοῖς Ἰταλοῖς ἢ Ναύπακτος, ἢ, εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καθ' ὃ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκομενικοῦ Πατριαρχείου διέγνω καὶ κατεπράξατο ἵνα ἡ μητρόπολις, τὰ Ἰωάννινα, ἐπέχη τὸν τόπον τῆς Ναυπάκτου καὶ πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ αὐτῆς τελῶσιν ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, προσήρησεν ἐπίσης καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Λευκάδος διὰ τῆς ἐξῆς Πράξεως:

† Τῷ αὐτῷ Ἰωαννίνων Πράξις ἐπὶ τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Λευκάδος †

† Ἡ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἐπιλαβέσθαι τὸν Ἱερώτατον Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, ὑπέρτιμον καὶ τὸν κόπον ἐπέχοντα τοῦ Ναυπάκτου, ἀγαπητὸν καὶ κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργόν, καὶ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Λευκάδος, ἐπεὶ αὕτη χρεῖται νῦν γνησίου ἀρχιερέως· ὀφείλει οὖν ἐν αὐτῇ ἀπροκριματίστως ποιεῖν πάντα, ὅσα ἐφείται γνησίῳ ἀρχιερεῖ, ἄνευ τῆς τοῦ Ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ποιμαίνειν τε καὶ διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ Χριστώνυμον τοῦ Κυρίου λαόν καὶ ὀδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ πάντα τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτηριώδη, τούτου γὰρ ἕνεκεν ἀπολέλυται καὶ ἡ παροῦσα πράξις τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ Ἰωαννίνων δι' ἀσφάλειαν † (6873=1365 Μάϊος Ἰνδικτ. γ'.¹

Δὲν παρήλθεν ὁμοῦς διετία καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1367 Ἰνδικτῶνος Ε'. δι' ἑτέρας Συνοδικῆς Πράξεως «ἡ Μητρόπολις Ναυπάκτου, Ἀρχιερέως γνησίου χρεῖουσα, ψήφῳ Συνοδικῇ τὸν ἑαυτῆς Ποιμένα καὶ Πρόεδρον εἴληψε, ἄνδρα συνετὸν καὶ πολλάκις ὑπὲρ εὐσεβείας διηγωνισμένον τε καὶ καθέντα, ὡσπερ ἔδειξεν ἡμῖν ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ πεμφθεῖσα, κοινῇ παρὰ τῶν ἐκείσε τοπαρχῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐκκρίτων τε καὶ λογάδων καὶ τῶν τοῦ κλήρου, ἔγγραφος μαρτυρία, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν χειροτονίαν πρότερον τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Λευκάδος ἀνηρημένον, ἀποδιωχθέντα δ' ἐκεῖθεν παρὰ τῶν Ἰταλῶν, ὅς δὴ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ψήφῳ συνοδικῇ, σεπτῷ τε κελεύσματι καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἐφ' ᾧ τὰ τῆς ἐκκλησίας καλῶς ἴδρου»

¹) Ἐνθα ἀνωτέρω Τόμ. Α'. σελ. 472. Acta Patriar.

ται καὶ ἐστήρικται, ἀπεκατέστη τῇ Χριστοῦ χάριτι ἐπὶ τὴν Ἀγιωτάτην Μητρόπολιν Ναυπάκτου. Ἐνθεν τοι καὶ ἀπολύουσα ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν παροῦσαν Συνοδικὴν Πράξιν πρὸς τόνδε τὸν Ἱερώτατον Μητροπολίτην Ναυπάκτου, ὑπερτίμον καὶ ἔξαρχον πάσης Αἰτωλίας, ἐν Ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργόν, κῦρ Ματθαῖον, δίδωσιν αὐτῷ τὴν ἀνήκουσαν τῇ δε τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ πᾶσαν τὴν Ἀρχιερατικὴν διεξαγωγὴν, ὡς γνησίῳ ταύτης ἀρχιερεῖ, ὃς δὴ, πρὸς τῷ λαγεῖν τῆς ἐπωνυμίας τῆς τοιαύτης Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ναυπάκτου, ἔξει καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ συνθρόνου ταύτης ἐγκαθίδρυσιν τῶν μέντοι γε ὀφείλει τὴν ἑαυτοῦ καθέδραν ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς τῆς ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ Ἄρτης, ἔχειν τε καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐτέρας Ἐπισκοπὰς, ἄνευ τῶν δύο ἐπισκοπῶν αὐτοῦ τῆς τε Δρυνουπόλεως καὶ τῆς Βελᾶς, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ὑποτύπωσιν τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ τιμῆς ἐν τε καθέδραις, στάσεσί τε καὶ συνελεύσεσιν, ἀναγνωστῶν σφαγᾶδας ποιεῖν, ὑποδιακόνους τε καὶ διακόνους προβιβάζειν καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν καὶ ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἐγκαθιστᾶν, ἐφειμένον καὶ τοῦτο πράττεσθαι, ἐπιλαβέσθαι δὲ καὶ πάντων τῶν ὀθενδήποτε διαφερόντων δικαίων τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοὶ καὶ ἱερωμένοι, μονάζοντές τε καὶ λαϊκοί, ὑποκεῖσθαι τούτῳ καὶ πειθαρχεῖν, ὅσα καὶ γνησίῳ αὐτῶν ἀρχιερεῖ καὶ ποιμένι, καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς Θεὸν κ. τ. λ. π. ἐπιδέδοται, ἡ παροῦσα συνοδικὴ πρᾶξις τῷδε τῷ διαληφθέντι Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Ναυπάκτου, ὑπερτίμῳ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, δι' ἀσφάλειαν, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Ἰούλιον τῆς ἐνισταμένης ε'. ἰνδ. τοῦ ,ζωοε' ἔτους, ἦτις καὶ ὑπεσημάνθη τῇ αὐτοχείρῳ ὑπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος»¹.

Τὸν Μητροπολίτην Σεβαστιανὸν ἀναφέρει καὶ τὸ χρονικὸν τοῦ Πρόκλου, ἡ μόνη πηγὴ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἠπείρου ἐν γένει, κατὰ τοὺς σκληροὺς ἐκείνους χρόνους τοῦ τυράννου Θωμᾶ Πρελούμπου. Κατ' αὐτό, ὁ Θωμᾶς ἐν ἔτει 1367 Ἠγεμὼν γινόμενος «πρῶτον μὲν κατὰ τῆς ἐκκλησίας χωρεῖ καὶ τὸν ποιμένα ταύτης ἐξωθεῖ Σεβαστιανὸς δ' οὗτος ἦν ἀνὴρ ἔργῳ καὶ λόγῳ διαβόητος»² ἡ θέσις τοῦ ἀτυχοῦς ἐξορίστου Ἱεράρχου φαίνεται δὲν ἦτο εὐχάριστος· ἐν ᾧ ἄφ' ἐνὸς ἐξώθει αὐτὸν ὁ τύραννος Θωμᾶς, ἄφ' ἐτέρου καὶ ὁ νέος μητροπολίτης Ναυπάκτου τὸν ἐξεδίωκεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας του· ἀλλὰ καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἄφ' ἐτέρου τὸν διέταττεν ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπάκτου μοναστηρίου, εἰς ὃ εἶχε καταφύγει, καὶ ἀπέλθῃ

¹) Ἐνθα ἀνωτέρω Τόμ. Α'. σελ. 493.

²) Ἠπειρωτικά. Ἐκδοσις Βόννης σελ. 216.